

պետություն, արձանագործություն, մանրանկարչություն, մանր արուեստներ ու ճարտարարուեստ, դրամագիտություն: Իւրաքանչիւր նիւթի տակ կը ներկայացուին վերջին տասնամեակի շրջանին լոյս տեսած կարեւոր հրատարակութիւնները, արտասահմանեան եւ Հայաստանեան. կը վերլուծուի անոնց նիւթը. յաճախ կը տրուին նորանոր դիտողութիւններ եւ անդրադոյն հակիրճ տեսութիւններ:

Երկու հրատարակութիւններ կրնանք յաւելուլ, որոնք վրիպած են յարգելի բանասէրին աչքէն.

1. Յարութիւն Բիւրտեանի «Գորգը Հայոց մօտ» ընդարձակ ու արժէքաւոր գործը, տպուած Վենետիկ – Ս. Ղազար, 1947ին, մեծադիր 160 էջ, պատկերազարդ:

2. Berthe van Regemorthen-ի «La reliure arménienne» (Բազմավեպ, 1953, Թ. 8-10, էջ 200-204):

Դ. գլուխը (էջ 176-184) համապատկերն է հայ կանոնագրքի եւ օրինագրքի նուիրուած ուսումնասիրութեանց, ուր կու տայ Արմաշի թիւ 28 ձեռագրին նկարագրութիւնն ու բովանդակութիւնը, վը ճշտէ Զմմառու թիւ 8 ձեռագրի թուակաշին մասին ծագած վէճ մը, կը խօսի Ալաւկայ որդի կոչուած Դաւիթի հաւաքածոյին Երեւանեան հրատարակութեան մասին:

Ե. գլուխը (էջ 185-218) կը ներկայացնէ վերջին տարիներու վախճանած հայագէտներու կենսագրութիւնն ու գործերը:

Զ. եւ Է. գլուխները (էջ 219-248) կու տան պատկերը վերջին կարեւորագոյն հրատարակութիւններուն, ինչպէս նաեւ խմբագրութեան առաքուած երկերու մեթոտիկ ցանկերը:

Գեր. Հ. Մըսրեան, իր այս հրատարակութիւններով, որ խկապէս պատուաբեր է համալսարանին եւ հայ բանասիրութեան, կրկնակի ծառայութիւն կը կատարէ,

նուիրական երկուքն ալ. նախ կը հրահրէ ու կը ճոխացնէ՝ ներքին ճակատի վրայ՝ մեր բանասիրութիւնը, եւ երկրորդ՝ եւրոպական աշխարհին եւս կը ծանօթացնէ զայն:

Իրապէս ժամանակէ մը ի վեր Եւրոպացի հայագէտները լրջօրէն մտահոգուած են. վասնզի հետզհետէ կը բազմանան Հայաստանեան եւ արտասահմանեան հրատարակութիւնները՝ հայագիտական հարցերու շուրջ, դրուած արեւելահայ եւ արեւմտահայ բարբառով, որոնք յաճախ անմերձեցալի են շատերուն: Այս տեսակէտով, մեծապէս դնահատելի ու շնորհաւորելի է Գեր. Հ. Մըսրեանի բերած նըպաստը ի նպաստ Հայ մշակոյթին:

NORAYR VROUYR. — Répertoire étymologique de l'arménien dans ses relations avec les langues des pays voisins. Anvers, Imp. T. Vrouyr, 1948, in 8-^o, pg. 301.

Ստուգաբանական բառարան մըն է, ուր կը ներկայացուին՝ ակկատեան, սուսեական, ուրարտական, հիտտիտական, արամէական, երրայական, ասորական եւ արաբական ծագում ունեցող հայերէն բառերը:

Հակիրճ յառաջաբանը կու տայ հայերէնի երեքհազարամեայ պատմութեան ընդհանուր տեսարանը, եւ կը ներկայացնէ հեղինակին ծրագիրը:

Էջ 12-13 կայ ընդհանուր պատկեր մը կարգ մը բառերու զանազան անցքերուն՝ լեզուէ լեզու, իբրեւ փոխանցումի նմոյշ: Ապա կը յաջորդեն.

էջ 15-64 ակկատեան բառեր

էջ 67-80 սուսեական բառեր

էջ 83-84 հիտտիտական բառեր

էջ 87-88 ուրարտական բառեր

էջ 91-204 արամէ-երրայական բառեր

էջ 205-208 զանազան այբբենդիմներ

էջ 211-259 ասորական բառեր

էջ 263-276 արաբական բառեր

էջ 279-298 համադրի արմատներ:

Առաջին սիւնով կը ներկայացուի մայր արմատը. երկրորդ սիւնին մէջ կայ թարգմանութիւնը եւ իմաստը, Փրանսերէն կամ անգլիերէն. կան նաեւ երբեմն անդրադոյն հակիրճ տեղեկութիւններ, վկայութիւններ. իսկ երրորդ սիւնը վերապահուած է հայերէնին (անոր թարգմանութիւնը, եւ հնչումը՝ եւրոպական գրերով):

Հրատարակութիւնը շատ խնամքով կատարուած է, եւ ներկայացումը անթերի:

Երկրորդ հատորը ազգային պիտի քննէ սանսկրիտ, աւեստա, պահլաւ, պարսիկ, յոյն եւ լատին արմատները. և պիտի տայ ընդհանուր բառարանը: Անշուշտ տի տայ ընդհանուր մատենագիտական ծագութիւններ, աղբիւրներ, որոնցմէ բնութագրութիւններ, կը յայտնուի հատորը:

Պր. Նորայրի այս բառարանը եւ ստուգաբանութիւնը կը բերէ՝ նորութիւններ: Համեմատելով Աճառեանի ուսումնասիրութեանց հետ, կը տեսնենք, զոր օր. որ արաբերէն բառերու շարքին՝ շուրջ 130 հատ միայն կը թուէ Ն. Վրոյր, մինչ Աճառեան 702 հատ կը հաշուէ. յետոյ այդ 130էն ալ կարգ մը բառեր չեն նշմարուիր Աճառեանի ցանկին մէջ:

Նման է պարսկան երրայեցերէնի նըկատմամբ. ըստ Աճառեանի՝ 138 բառ ունինք երրայական ծագումով. իսկ Պր. Ն. Վրոյրի ցուցակին մէջ՝ շուրջ քառասունիկը:

Անդին, ասորական բառերու շարքին դիմաց՝ հայերէններուն մէջ կը գտնենք Տիգրանակերտ, գրեթեպար, հազարապետ, քրիստոնէութիւն, մարգարիտ, պետ, քրիստոնէութիւն, կարգապետ, պարտիզպան, սրբութիւն, կուրապաղատ, ատենադպիր եւն... բառեր՝ որոնց մասին տարբեր տեսութիւններ եւ մեկնաբանութիւններ կը տրուին ուրիշ հեղինակներու կողմէ:

Դժբախտաբար Նորայր Վրոյր կը դուրս հանայ միայն թուարկումով եւ հանդիպակաց դասաւորումով:

Անշուշտ երկրորդ հատորով պիտի տայ ներկայացնելու եւ լայնօրէն փաստելու իր տեսութիւնները:

Հետաքրքրական են գլխաւորապէս ակկատեան, սուսեական, եւ հիտտիտեան լեզուներուն վերապահուած բաժինները:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՍԱՀԱԿԵԱՆ ԱՐԱՄ. — Դիւցազնական Ուրֆան եւ իր հայրդիւները: Պէյրութ, տպ. Ատլաս, 1955, մեծ 17×24 երդմ. էջ 1308+56+78:

Շատերու կարգին, ահա Ուրֆան ալ ունեցաւ իր Յուլապատումը, վայել իր անունին եւ պատմութեան:

Գիրքը կը բաղկանայ 1500 էջերէ: Գլուխ Ա. — Հնագոյն դարերէն մինչեւ 1895: Այս գլուխին գրեթէ ամբողջութիւնը կը գրուէ Արրահամ քահանայ Արեւելի Ուրֆայի նորագիտ պատմութեանը: Ինչպէս հրատարակչները կը յայտնեն, Ուրֆայի առաջնորդ՝ Սորէն Արք. Միթրաբեան, 1895ի ջարդէն ետք, կուրուստէ փրկելու համար Ուրֆայի Արեւելի քահանայի ձեռագիրները, զանոնք կը յանձնէ անգլիացի դոստաշըլիկ Մ. Ռէնտէլ Հարրիսին, որ իր կարգին զանոնք պահու տայ Հոլանտայի Լէյտը քաղաքի մատենադարանին: Յուլապատումի խմբատեղեկները ջանք չեն խնայած ձեռագրի 450 գիրները ջանք չեն խնայած հրատարակչները լուսանկարել տալու եւ հրատարակելու համար: Պատմական եւ մատենական տեսակէտով, Արեւելի երկհատոր Ուրֆայի Պատմութիւնը մեծ արժէք եւ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ. հեղինակը այս աշխատանքի գրութեան համար իր ձեռքին տակ ունեցած եւ օգտագործած է բազմաթիւ ձեռագիր մատենաներ, յիշատակարաններ, արձանագրութիւններ, պետական հրամանագրեր, պակաց դասաւորումով:

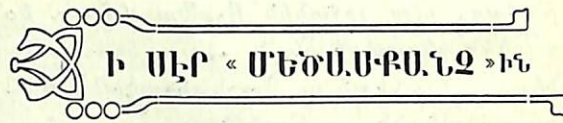
չեն արդեօք այս տեսակ հրատարակութեան մը համար, որ կ'ենթարկուի ճապաղելու վտանգին: Արդարեւ, ներկայ հատորին մէջ աւելորդ էր Ուրֆայէն Պոլսոյ լրագիրներուն ղրկուած թղթակցութեանց ամբողջական ընդօրինակութիւնը, անձնական աւելորդ յուշագրութիւնները (որոնք յաճախ կրկնութիւններ են): Միւս կողմէ, սպասելի եւ անհրաժեշտ կարելութիւնը չէ տրուած ազգագրական նիւթերու հաւաքածոյին հաւաքումին եւ լեզուական քննութեան, որոնք համեմատաբար այլ նիւթերու՝ շատ քիչ տեղ կը դրուեն հատորին մէջ: Նմանապէս անտեսուած են, բացի Կարմուռ գիւղաքաղաքէն, զրեթէ Ուրֆայի չրջակայ կէս հայաբնակ գիւղերը, ինչպէս՝ Պիրեճիկ, Արուճ, Թլպաշար, Զանքուշ, Էւն, որոնք ունէին իրենց առանձնապատուկ աւանդութիւնները:

Հակառակ այս բոլորին, պատմական եւ մշակութային տեսակէտով, անուրանալի է Ուրֆայի Յուշագրքին բերած նըպաստը հայ բանասիրութեան: Արեւեան քահանայի գործերուն գիւտն ու հրատարակումը, Արամ Սահակեանի ինքնագիր եւ խմբագրական աշխատանքը, Պետրոս Տէր-Պետրոսեանի բառարանը, եւ ազգագրական ու տեղագրական արժէքներու հաւաքումն ու մէկտեղումը մեծապէս զընահատելի են: Յուշագրութեան միւս աշխատակիցներէն, յիշենք անունները՝ Վ. Ահարոնեանի, Զ. Մելքոնեանի, Յ. Հիսայեանի, Էւն:

Կը յուսանք, որ Ուրֆայի այս պատմագրքին համար տարուած հաւաքական ու համագրական աշխատանքին օրինակով՝ կ'ունենանք մեր բոլոր հայրենի գաւառներու եւ քաղաքներու յուշամատենները:

ԵՐՈՒԱՆԻ ՓԱՄՊՈՒԲԵԱՆ

Վեներաբլ

Ի ՍԷՐ «ՄԵՆՍԱՍՓԱՆՉ»-ԻՆ

6

ՆՈՐԱՕԾ

Վերջերս տեղի ունեցած Կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով՝ Կաթողիկոսական սխալներով օծուեցան մեր թերթերը:

Այս աշխարհակ բարեութիւնը՝ ՆՈՐԱՕԾ, նորայայտ օձի նիւթն սողոսկեցաւ խմբագրատունէ խմբագրատուն, թոյնը ամէն կողմ տարածելով:

Զարքօմ (29-ժ-55), Արեւիկ (25-ժ-55), Արարատ (9-ժ-55), Հայաստանի Կոչնակ (1955, քիւ 43, էջ 1015, կէս սիւնակի ընթացքին՝ չորս անգամ), Էջմիածին (1955, ք. 10-11, էջ 89):

Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթն ալ նորած եպիսկոպոսներուն պատիւ կ'ընծայէ (Հասկ, 1955, ք. 10, էջ 391):

Հայերէնի մէջ, ո՛ր հանդիպած են այդ աօ կոկորդատանը զոյգին: Յետոյ, թողունք ճաշակը, աւա՞նջ ալ չունին այդ խմբագիրները:

Աւելի բախտաւոր է Մասիս, որ կը դործածէ նորո՞ծ (20 - ժ - 55, էջ 8):

Կանոնը շատ պարզ է. երբ բարդութիւք բառերուն վերջինը՝ ձայնաւորով սկսի, յօդակապ չի դրուիր (Հ. Ա. Ղազիկեան, Մի' գրէք... 1930, էջ 260):

Երկրորդ կանոն մը, որ խնդիրը արմատէն կը լուծէ՝ նոր ձեռնադրուած եպիսկոպոսի մը կամ քահանայի մը տրուած ճշգրիտ տիտղոսն է նորընծայ, եւ ո'չ թէ նորած կամ նորո՞ծ չինծու եւ արդի բառերը:

Ուստի գրեցէ՛ք նորընծայ քահանայ, նորընծայ արեղայ, նորընծայ եպիսկոպոս:

ԶԱԹՈՒ ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՅՍ (?)

Ա'ս ալ Կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով. ձայնը Երուսաղէմէն է (Սիւն, 1955, ք. 9-10, էջ 245). խմբագրականին վերջաբանը:

Սխալ է Հայկազնեայ. ուղիղ ձեւն է Հայկազնեայց: Հայկազնեայց տպած է Վենետիկի դպրութեան գիրքը, Հայկազնեայց տպած է Տաշեանի «Քննական Պատարագամտոյց»ը, Հայկազնեայց տպած են Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագներու Երզնգողութեանց հրատարակութիւնները:

Սխալ Հայկազնեայք տպած էր վերջերս Գերշ. Տիրան Եպիսկ. Ներսիսեան իր երկրէզուեան Պատարագամտոյցին մէջ (1950, Նիւ Եորք) թէ՛ բնագրին մէջ, թէ՛ երզնգողութեան բաժնին մէջ:

Քերականօրէն սխալ է այստեղ Հայկազնեայք բառը. շատ շատ պէտք էր ըլլալ Հայկազնեայց. բայց ոչ երբեք Հայկազնեայ, որ ոչ մէկ կերպով կը համաձայնի զԱթուրին: զԱթուր՝ եղակի հայցական է, Հայկազնեայս՝ յղանակի հայցական:

Կրնար ըլլալ զԱթու Հայկազնեայ, կամ զԱթուս Հայկազնեայ, կամ զԱթու Հայկազնեայց, կամ զԱթու ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՅՍ. վերջինը յաղթեր է:

Բայց չի կրնար ըլլալ երբեք զԱթու Հայկազնեայս:

Զարմանալին ան է որ Սիւնի մէջ կը յայտնուի այս սխալը: Ո՛ր կ'ապրի խմբագիրը. ի վերի՞ն Երուսաղէմ...:

ՈՐ - ԶՈՐ

Ժամանակին Սաւառնակին մէջ փափաք յայտնած էին որ յատուկ բացատրութիւն մը տայի անոնց « որոնք որ յարաբերական զերանուելի գործածութիւնը կ'անդիտանան զրեւոյ գոք՝ ուր գրելու է որ » (Սաւառնակ, 1955, Ապրիլ 30):

Մտերմաբար սեղանիս վրայ մ'նայած էր. չեմ գիտեր ինչո՞ւ այսքան յապաղեցաւ պատասխանը:

Այս սխալն ալ Կաթողիկոսական կոչենք...: Տեսէք: Էջմիածնի Նորընտիր Կաթողիկոսին առաջին հանդիսաւոր պատարագի արարողութիւնը նկարագրելու ընթացքին՝ Երիտասարդ Հայուհի կը գրէ. «Գոհանամք-ի ժամանակ սարկաւազները առաջին անգամ ըլլալով կու տան նորընտիր Կաթողիկոսին անունը գոք պատարագս մատուցանէ ի սրբոյ սեղանին...» (1955, Հոկտ. էջ 9):

Ուրիշ՝ բոլոր աղբ գոքը. ուղիղու է ՈՐ գլխաւորապէս մատուցանէ»: Իսկ ի սրբոյ սեղանին՝ գոյութիւն չունի. կ'ընել խմբագրին խորհրդածութիւնն է. եւ գրաբար...:

Զեմ կարծեր թէ Էջմիածնի սարկաւազը այդպէս գոք պատարագս մատուցանէ երգած ըլլայ. ձայնաւորութեան չեմ լսած. բայց կը համարիմ որ Մայր Տաճարին մէջ քերականական սխալներ չեն ընդունուի. Ակադեմիայի լեզուաբանները կը բողբեն իսկոյն:

Իսկ մեր Երիտասարդ Հայուհի-ի սըխաւորութեան դէմ ո՞վ պիտի բողբէ:

Դեռ կ'ուզէ՞ք այս տեսակ սխալներ. ահա՛ քանի մը օրինակներ.

« Այն՝ ԶՈՐ իր մտերմութեան միայն ծանօթ է » (Սուրբ Փրկիչ, 1955, Նոյ., էջ 17):

« Ան պատմեց հարուստ մարդու մը պատմութիւնը, ԶՈՐ ճոխութեան մէջ ընկողմած՝ կը մտածէր աւելի մեծ հարստութեան տիրանալու (Վերել, 1955, ք. 11 - 12, էջ 175):

Ուղեկցէ՛ք միշտ ՈՐ:

Բացատրութիւն

1. - Նախադասութիւն մը, ուր որ յարաբերականը կայ, կը կոչուի յարաբերական նախադասութիւն: